

заж, натюрморт, портрет). Стаття проілюстрована роботами воспитанниці студії Поповой А. Представлен мастер-класс по созданию портрета акриловыми красками.

Ключевые слова: акриловые краски, приемы рисования, изостудия, школьники, композиция.

Antoniuk, V.I., Teacher of Fine Arts, Lyceum №9, Melitopol, Zaporizhzhia Region, Ukraine, antonukvi09@gmail.com

Methods of acrylic painting

The article highlights the peculiarities of acrylic painting in art studio on the basis of a secondary school. The properties of acrylic paints – a material made of water and a binder of acrylic pigment, which form a strong and bright light film after drying, have been described; acrylic paints are fast-drying, light-resistant, durable and brittle, extremely elastic; paint is applied in a thick layer as oil, or thin as watercolour. The properties of acrylic paints are used by students to create a variety of artistic images. To perform acrylic works such artistic tools as round brushes, artistic spatulas of various sizes with thin long steel stack, drawing easel are required.

The techniques for acrylic painting are the following: drawing with fingers, squeezing streams of paint on the canvas and forming thin or thicker lines created by the movements of the hand, as well as use brushes or mastics of various forms. By working with free hand movements in different directions, you can achieve different visual and expressive effects. Mastering the techniques of acrylic painting will allow students to create expressive artistic images of both abstract content and subject compositions (landscape, still life, and portrait) without long artistic preparation.

The article is illustrated by A. Popova's work, the students of art studio, who has won prestigious international awards at festivals and competitions of international level among children aged 10-12. The master class on creating a portrait with acrylic paints with students of 5th grade who have no prior special artistic training has been presented: the stages of performing art work with illustrations. Conclusions are made about the possibility of using artistic technique in visual education of students of art studios, which proves the author's long pedagogical experience.

Key words: acrylic paints, drawing techniques, art studio, students, composition.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2019 р.

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2019-4-35-41>

УДК [044–962:82.2]:[37.015.31:81'322-6]-053.4

Гавриш Наталія Василівна,

доктор педагогічних наук, професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, м. Переяслав-Хмельницький, Україна, n.rodinaga@ukr.net

КОЛЕКТИВНЕ СЮЖЕТОСКЛАДАННЯ – ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Для технології колективного сюжетоскладання особливе значення мають уява та якість художньо-естетичного сприймання, які виступають основними його складниками разом із життєвим досвідом та рівнем мовлення дитини. Якість складання дітьми казок чи оповідей залежить від низки психолого-педагогічних умов організації мовленнєвотворчої діяльності, а сам процес колективного творення має чіткий алгоритм. У статті представлено три варіанти реалізації технології колективного сюжетоскладання з дітьми різних вікових груп, схарактеризовано основні методичні інструменти технології.

Ключові слова: колективне сюжетоскладання, мовленнєвотворча діяльність, дошкільники, технологія колективного сюжетоскладання.

Актуальність дослідження обумовлюється належністю креативності до числа найважливіших компетенцій людини XXI століття. Саме тому формування креативності, творчості – як базової особистісної якості – має займати центральне місце серед освітніх завдань, починаючи з дошкільного віку.

Особлива роль у розвитку творчості дітей належить мовленню, що не лише є засобом реалізації творчого задуму в будь-якому виді діяльності, а й надає творчості особистісного смислу.

Аналіз попередніх досліджень. Мовленнєвотворча діяльність – вузол, у якому сходяться всі психічні проце-

си: мислення, мовлення, уява, пам'ять, уявлення, сприймання, воля, а отже, розвиток словесної творчості конкретної дитини, з одного боку, обумовлений рівнем сформованості цих психічних процесів, а з другого, – сам позитивно впливає на них (Н. Батищева, І. Біла, Л. Виготський, М. Вовчик-Блакитна, Н. Водолага, О. Дяченко, В. Моляко, М. Поддяков, С. Рубінштейн, О. Ушакова та ін.). Науковці наголошують, що мовленнєвотворча діяльність до того ж відображає внутрішній духовний і душевний стан дитини, вона є способом і засобом вираження переваг та інтересів дітей, а водночас і важливою умовою їхнього художньо-естетично-

го, інтелектуально-творчого розвитку, формування креативного начала кожної особистості [5; 6].

Науковцями доведено, що мовленнєвотворча діяльність у своєму вищому прояві – словесній творчості – є складовою художньо-мовленнєвої діяльності з-поміж інших: сприймання, відтворення і виконавської діяльності, – тобто дитина може виявляти свою творчість на всіх її етапах [7, с. 64–65]. Мовлення бере участь у всіх етапах творчого процесу: у створенні задуму, пошуку способів його реалізації, у спрямуванні, уточненні, стимулюванні творення, на контрольному етапі оцінки, співвіднесення здобутого результату із задумом.

Л. Виготський стверджував, що «хід розвитку дитячої уяви, як і хід розвитку інших вищих психічних функцій, значною мірою пов'язаний із мовленням дитини, основною психологічною формою її спілкування з оточуючими, тобто основною формою колективної соціальної діяльності дитячої свідомості» [1, с. 44].

Уява – найважливіший пізнавальний процес, який входить до складу будь-якого творчого акту. Разом із творчим мисленням продуктивна уява становить єдиний контекст творчого розвитку людини на правах його самоцінних твірних. Вона пов'язує інтелектуальне й емоційне життя особистості, пронизує всі види діяльності, включається в систему найсуттєвіших когнітивних утворень суб'єкта. Саме розвитком уяви можна пояснити появу творчої діяльності в дошкільному віці, адже своєрідність її виявляється в тому, що виникає можливість її протікання від думки до ситуації, а не від ситуації до думки. Діти починають все більше уваги приділяти ідеї, тобто задуму свого твору, який відображає сюжет малюнка, гри чи казки [5, с. 35–37]. При цьому вони використовують у своїй творчій діяльності не лише реальні предмети, а й казкові образи (Л. Виготський, О. Дяченко, Д. Ельконін, О. Запорожець, М. Поддьяков, Т. Рібо та ін.). Таким чином, більшість досліджень із розвитку дитячої творчості, хоч у якій би галузі вони проводилися, спрямовані на встановлення зв'язку між творчими процесами, розвитком інтелектуальних здібностей і мовленням

(М. Веракса, В. Кудрявцев, О. Мелік-Пашаєв, Т. Рібо, М. Рубінштейн та ін.).

Метою статті є представити одну з ефективних технологій стимулювання мовленнєвотворчої діяльності дітей – технологію колективного сюжетоскладання і обґрунтувати доцільність її застосування в роботі з дітьми різних вікових груп.

Технологія колективного сюжетоскладання, яку ми маємо намір представити в цій статті, – є ефективним інструментом розвитку творчої уяви дітей, як віртуальна гра, що розгортається на очах та за участю дітей і відображається в мовленні.

Вивчення теоретичних засад проблеми розвитку мовленнєвої творчості дітей як наукової основи розроблення авторської технології дало змогу обґрунтувати доцільність такої організації освітнього процесу, в якій пріоритетним є розвиток здібностей, освітнього процесу, що ґрунтується на таких характеристиках, як діалогічність, відкритість до пошуку, опора на активну пошуково-перетворювальну позицію самої дитини – суб'єкта творчості. Необхідною умовою стимулювання творчих проявів дітей є забезпечення партнерських стосунків між дорослими і дітьми, результатом чого стає активне включення всіх психічних процесів, вмотивовування дітей брати участь у творчому процесі.

Особливого значення набуває реалізація в дошкільному закладі системи мовленнєвої роботи, спрямованої на поступовий перехід дитини від репродуктивних до мовленнєвотворчих дій; мовленнєвої роботи, що відбувається в умовах інтеграції різних видів дитячої творчості (образотворчої, музично-ритмічної, театралізованої) у спеціально створеній духовіднесеній атмосфері в групі.

Наукові розвідки в напрямі визначення умов сприяння розгортанню мовленнєвотворчої діяльності дошкільників, в тому числі й для ситуації колективного сюжетоскладання, дали змогу назвати серед найголовніших такі педагогічні та методичні принципи, на які ми спиралися в розробці та апробації означеної технології. Це *принцип радісного навчання* (творчий процес має

викликати в дітей відчуття емоційного задоволення від самого творення і від результату, який народжується саме на їхніх очах та за їхньою участю); *принцип забезпечення максимальної мовленнєвої активності* (колективне сюжетоскладання створює умови для спільної мовленнєвої гри, що захоплює всіх учасників і спричинює вибух творчої активності); *принцип розвитку мовлення як цілісного утворення* (помилково розглядати творчий процес сюжетоскладання як вирішення окремих мовленнєвих завдань із формування звукової, лексичної, граматичної сторін мовлення); *принцип емоційно-когнітивної готовності до творчої діяльності* (успішним буде процес творення того сюжету, до обігрування якого діти будуть інформаційно підготовлені та емоційно відповідним чином налаштовані). Отже, врахування названих принципів відображає всі названі етапи творчого процесу в технології колективного сюжетоскладання і занурює дітей у різноманітну за широкою палітрою засобів і способів художньо-мовленнєву діяльність на цікаву для дітей і педагога тему.

Перш ніж розкрити методичний алгоритм розгортання ситуації колективного сюжетоскладання, вважаємо за необхідне зупинитися на питанні про роль уяви в творчому процесі. Адже знання особливостей функціонування уяви є важливим для грамотної організації мовленнєвотворчого процесу.

Численні дослідження присвячено вивченню механізмів функціонування та розвитку уяви, з-поміж яких учені виділяють різні способи перетворення образів реальності, а саме: типізацію (створення цілісного образу синтетичного характеру); комбінування (здійснення аналізу і синтезу елементів реальності); акцентування (підкреслення, загострення тих чи інших рис, особливостей об'єктів); перебільшення чи применшення предметів і явищ; реконструкцію (створення цілого за частиною); аглютинацію (сполучення різних родів властивостей у реальності) та уподібнення (використання алегорій і символів) (А. Брай, Л. Виготський, В. Давидов, О. Дудецький, О. Дяченко, Ж. Піаже, Т. Рібо, С. Рубінштейн та ін.). Деякі з цих способів дії уяви використовують

діти, за умови методично доцільного керівництва мовленнєвотворчою діяльністю. Не менш важливим є питання про зв'язок уяви, що знаходить прояв у грі, малюванні, мовленнєвотворчій діяльності, з дійсністю. На противагу думки про первинну відсутність меж між реальністю та фантазією зарубіжних учених (Л. Дилалл, М. Уотсон), вітчизняні науковці (М. Вовчик-Блакитна, О. Запорожець, О. Леонтьєв, Т. Репіна) стверджують, що незалежно від яскравості й глибини емоційності образів дитина добре відокремлює реальне від уяваного. Але через свою вразливість, чутливість сама виявляється під впливом почуттів, що навіяні вигаданим сюжетом [2; 9–10].

Ситуацію колективного сюжетоскладання можна визначити як особливий вид творчої гри. І саме гру науковці називають серед найбільш значущих чинників, що стимулюють дитячу художню творчість. Як справедливо зауважує Л. Виготський, гра – це вузол, що пов'язує через уяву потреби, емоції, бажання дитини і ту дійсність, у якій вона діє. Л. Виготський, а за ним О. Леонтьєв, Д. Ельконін вважали, що дитяча творчість, синкретична за своїм характером, народжується саме у грі: «Дитина малює і водночас розповідає про те, що вона малює. Вона драматизує і придумує словесний текст своєї ролі. Цей синкретизм указує на той загальний корінь, з якого відмежувалися всі окремі види дитячого мистецтва. Цим загальним коренем є гра дитини, що слугує підготовчим ступенем її художньої творчості» [2, с. 61]. Але й пізніше, коли із загальної синкретичної гри виокремляться більш чи менш самостійні види дитячої творчості, вони не стануть віддаленими одне від одного, а залишаться грою за своєю природою і характером (одномоментність творчого акту, відсутність тривалої роботи над твором і пов'язаність із переживаннями дитини). Підтвердження ми неодноразово знаходили під час застосування технології колективного сюжетоскладання.

Цінними для обґрунтування означеної технології є думки Т. Рібо: аналізуючи продукти дитячої творчості (казки, історії, створені дітьми), він виводить

чотири основні стадії розвитку уяви в період дошкільного дитинства. На першій стадії дитина стає здібною до первинних уявлень (в одному предметі вона починає бачити інший). На другій стадії уява проявляється в анімізмі – оживленні іграшок. На третій – у перевтіленні в іграх у різні ролі та образи. І, нарешті, тільки на четвертій стадії починається власне художня творчість, сутність якої виявляється в перекомбінуванні образів. Слушними є вказівки Т. Рібо щодо умов, сприятливих для розвитку творчої уяви. Одна з них стала класичною рекомендацією для педагогів, що прагнення до творчості завжди буває обернено пропорційне простоті середовища. Т. Рібо виокремив свідому творчу дію від «довільної» творчості. Для довільної творчості важливе, на думку вченого, довільне оживлення образів, таке, що відбувається раптово, без явних причин, які його викликають. Ці причини фактично існують, але їхня дія відбувається у прихованій формі мислення за аналогією, афективного настрою, безсвідомої роботи мозку [6].

Оскільки технологія колективного сюжетоскладання ефективно проявляє себе в роботі з дітьми різного віку, важливо враховувати встановлені М. Вовчик-Блакитною закономірності співвідношення між діяльністю дітей та їхньою уявою на різних етапах до-

шкільного дитинства. Так, для трьохрічок збудником фантазії та необхідною передумовою створення образу стає активна практична діяльність з предметами. Ця тенденція зберігається і на п'ятому році життя. У грі, малюванні, розповіді з'являються спочатку елементи планування, а зовнішні дії спрямовуються на реалізацію елементів задуму, який тісно пов'язаний із діяльністю. У старшому дошкільному віці діти створюють образи фантазії вже у внутрішньому плані, і вже ці створені образи стають стимулами зовнішньої активної діяльності [7, с. 63–65]. Від внутрішньої активності дитина йде до самостійного пошуку, після чого настає етап саморозвитку, коли вона використовує нові знання і засоби дії. Квінтесенцією цього процесу є етап творчості, на якому нові результати експериментування стають основою цієї творчості. Саме це положення було покладене в основу організації технології колективного сюжетоскладання. Багаторічний досвід застосування цієї технології доводить її ефективність у роботі з дітьми і молодшого, і старшого дошкільного віку.

Вважаємо за необхідне акцентувати увагу також на обов'язковому елементі керування процесом колективного сюжетоскладання – застосуванні ССС – структурно-синтактичної схеми (Л. Шадріна). Суть названого методу полягає

Структурно-синтактична схема – ефективний засіб навчання розповідання

Таблиця 1

Опис – статична характеристика предмета чи об'єкта		Повідомлення – динамічна характеристика події	
Структурний елемент опису	Стимульне слово	Структурний елемент повідомлення	Стимульне слово
Назва предмета	Це – ...	Початок (опис персонажів та місця подій)	Були собі... або: Ця історія про... Це були..., які жили...
Загальна його характеристика	Він такий...	Зав'язка	Одного разу...
Виокремлення елементів	У нього є...	Кульмінація	Раптом...
Можливі дії його чи з ним	Він може...	Розв'язка	Тоді...
Виявлення ставлення до предмета	Мені подобається...	Закінчення	І стали вони...

у здійсненні дорослим супроводу дитячого висловлювання: дорослий, тримаючи в голові структуру опису чи повідомлення, використовує спонукальні, стимульні слова, що допомагають дитині/дітям будувати свою оповідь, додаючи до кожного стимульного слова слова-реакції. Коротко суть методу представлено в таблиці 1.

Використання вихователем методу ССС забезпечує успіх у розповіданні дітям, незалежно від рівня володіння мовленням. Доцільність використання цього методу в процесі колективного сюжетоскладання зумовлене тим, що дії вихователя з промовляння слів-стимулів виявляються непомітними для дітей, що створює в них враження, що вони творять історію самі. А те, що кожен із дітей може додати своє слово-реакцію, збагачує кінцевий результат, викликає в дітей задоволення від групового успіху. Відчуття успіху надихає, викликає бажання продовжувати складати сюжет.

Представимо та прокоментуємо основні етапи організації ситуації колективного сюжетоскладання. Спільне сюжетоскладання можна здійснювати:

- за набором іграшок (доцільніше для молодших дошкільників),
- на основі літературного тексту (доцільно використовувати в середньому та старшому дошкільному віці),
- за набором (5–6) опорних слів (доцільно використовувати у старшому дошкільному віці).

Підготовчий етап. У будь-якому випадку робота має починатися з мотивування дітей, зацікавлення можливістю скласти історію, діючи разом. Наступним етапом має бути активізація пізнавальних процесів, що беруть участь у сюжетоскладанні (уява, пам'ять, мислення) та актуалізація необхідних для того знань. Це забезпечує належний рівень готовності до мовленнєвотворчої діяльності та створює духопіднесену атмосферу, сприятливу для початку мовленнєвотворчої гри.

Основний етап. Організація роботи на цьому етапі залежить від обраного дорослим способу дій. Проте є спільні елементи. Відповідно до композиційної структури оповіді (початок, середина, завершення) педагог спочатку

запитаннями допомагає дітям створити уявний образ персонажів та сюжетних моментів, а потім за кумулятивним принципом (з нарощуванням), використовуючи ССС, разом із дітьми складає послідовно історію (перший епізод + перший і другий + перший, другий, третій епізоди). Як засвідчує багаторічний досвід застосування цієї технології, хоча діти кілька разів і повторюють історію від початку з нарощуванням, кожного разу вона звучить по-іншому, обростає деталями, конкретизується, стає ще більш цікавою.

Заключний етап. Після складання історії вихователь може заохотити дітей унаочнити історію у будь-який спосіб чи обіграти її засобами будь-якого виду театру. Це надасть можливість підтримувати інтерес дітей до переповідання історії та забезпечить успішність щодо того.

Деталізуємо кожен зі способів.

Колективне сюжетоскладання на основі набору іграшок чи предметів

Цей вид мовленнєвотворчої гри завоює дітей від початку. Вихователь може зацікавити малюків іграшками-персонажами за допомогою загадки, коротенького віршика... Потім, використовуючи мовленнєві ігрові вправи, вихователь спонукає дітей поділитися знаннями, які вже є в дітей: «Розкажіть, що ви знаєте, наприклад, про ведмедика та їжачка. Де вони живуть? Що вони люблять їсти? Чим займаються?». Добре, якщо до мовленнєвих ігрових вправ і завдань додати імітаційні вправи («Покажіть, як ходить ведмедик», «Покажіть пальчиками колючого їжачка»), інтелектуальні завдання (викласти ведмедика з паперових кружків різного розміру, їжачка з півкруга та лічильних паличок тощо). Активність дітей не залишить їх байдужими, і тепер чарівне слово «Давайте!», вимовлене із загадковою інтонацією («давайте придумаємо, що відбулося одного разу з ведмедиком і їжачком»), буде прийнято дітьми на ура.

Дотримуючись композиційної структури повідомлення, вихователь використовує запитання, пропонуючи дітям створити образи персонажів історії та місця подій. Це можуть бути такі запитання: «Де жили ведмедик та їжачок – у

лісі чи це були іграшкові звірі, які жили в дівчинки вдома? Вони були дорослими чи малюками? Якщо малюками, то з ким вони жили? Як їх ніжно називали мами? Ведмедик та їжачок були знайомі чи жили окремо?

Вихователь уважно вислуховує відповіді-пропозиції від дітей, узгоджує їх, а потім пропонує: «Як цікаво у нас виходить! Давайте розкажемо цю історію із самого початку». І далі, використовуючи прийом суміжного мовлення (дорослий починає фразу, а діти продовжують), педагог допомагає дітям скласти початок історії. Це може мати такий вигляд:

В.: В одному лісі жили собі... (Вихователь показує іграшки чи картинки).

Д.: Ведмедик та їжачок. (Далі діти так само вступають у спільну розповідь).

В.: Ведмедик жив із своєю... і ... у... Ведмедик був такий... Матуся його ніжно називала... А їжачок жив... разом із... Він був зовсім несхожий на ведмедика, бо у нього були... І мама його називала...

Вихователь радіє разом із дітьми тому, якою цікавою виходить історія. І знову ставить запитання, підштовхуючи дітей придумати зав'язку: «Придумаймо, як одного разу ведмедик та їжачок зустрілися. Коли це трапилося – вранці чи вдень? Куди йшов ведмедик? Як він запитав дозволу у своєї мами? А куди мама могла відправити їжачка? Як вона сказала? Ведмедик та їжачок зустрілися на галявинці чи біля річки?» Вислухавши відповіді дітей, педагог пропонує розповісти історію із самого початку. Тепер, спрямовуючи відповіді дітей суміжним мовленням, вихователь може деталізувати окремі моменти початку історії (наприклад, запропонувати дітям придумати улюблені сніданки наших персонажів чи улюблені забавки). Педагог весь час підтримує бажання кожного збагатити історію своїми доповненнями.

Аналогічно організується обговорення кульмінаційної події – що могло трапитися на галявинці (добре, якщо педагог, хоч і має кілька варіантів, готовий прийняти якийсь цікавий варіант від дітей): як звірі побачили один одного, що вони подумали один про одного, що їх здивувало? Як вони привіталися?

Що трапилося б, коли б ведмедик запропонував їжачку обнятися? Чим більш детальним є «вимальовування» уявного образу, тим цікавішою буде розповідь. Після обговорення вихователь пропонує розповісти історію із самого початку. Враховуючи, що діти вже двічі мали такий досвід, то педагог надає їм більшої свободи для самостійної розповіді.

Так само відбувається обговорення кінцевої частини історії: про що могли домовитися ведмедик та їжачок? Що запропонував ведмедик? Що відповів їжачок? Як вони поверталися додому? Кого могли зустріти? Що вони розповіли своїм мамам? Останню частину розповіді за допомогою суміжного мовлення діти промовляють, починаючи її із самого початку.

Після завершення розповіді вихователь радіє разом із дітьми тому, якою гарною вийшла історія, та пропонує разом створити картинку про ліс і наших друзів. Це може бути колаж (малювання чи аплікація лісу, ліплення персонажів). Вихователь підтримує бажання дітей коментувати творчий процес. Пропонує дітям поділитися історією зі співробітниками садочка, а пізніше з батьками.

Колективне сюжетоскладання на основі літературного твору

Для цього виду мовленнєвої творчості радимо обирати коротенькі тексти, які можуть виконувати роль смислового стрижня, скелету, що його під час спільної творчої розповіді будуть доповнювати і збагачувати діти. Проілюструємо, як може здійснюватися керівництво мовленнєвотворчою діяльністю дітей на прикладі короткої, у три рядки, казки М. Коцюбинського «Про двох цапків». Увесь сюжет – два цапки зустрілися на кладці, не пропустили один одного, різьками стикнулися і разом упали в річку.

Обговорення подій казки після читання тексту варто спрямувати на роздуми і відчуття дітей: «Що здивувало в цій історії? Що сподобалося/не сподобалося? Що виявилось незрозумілим?» Наступні завдання можуть певною мірою розвіяти сумніви дітей, а також допоможуть краще зрозуміти суть події: спробувати пройти по вузькій доріжці по одному та назустріч один одному, викласти за допомогою лічильних паличок/стрічок річку і кладочку; на ос-

нові порівняння картинок із зображенням ягнят та козенят скласти словесний портрет маленького козеняти тощо. Після виконання завдань вихователь може зауважити, що багато чого в цій коротенькій історії залишається незрозумілим (як і чому цапки опинилися на березі річки, звідки і куди вони прямували, чому поспішали, кого могли зустріти по дорозі тощо) і пропонує дітям додумати деталі, щоб історія вийшла ще цікавішою і повчальною.

Потім, застосовуючи запитання для створення уявного образу кожного з епізодів історії (початкового – де, з ким, як жили козенята, чим вони займалися зазвичай, як любили починати день; проміжного – куди козенята могли прямувати, хто і за чим їх відправив, як планували свою путь, кого вони могли зустріти по дорозі, про що їх могли попереджати; заключного – як саме зустрілися козенята, про що вони подумали, як намагалися домовитися чи навпаки, як вони продовжили свій день), допомагає дітям створити оповідь, поступово нарощуючи її (розповідь початкового епізоду, початкового та проміжного, початкового, проміжного та заключного). За необхідності вихователь може використовувати в якості допоміжного засобу ССС та суміжне мовлення. Складену історію діти можуть проілюструвати, обравши за бажанням будь-який момент казкової історії, а потім скласти свої ілюстрації у спільну саморобну книжку, розташувавши їх по порядку. Після завершення діти можуть неодноразово переповідати своє творіння всім бажаним, демонструючи ілюстрації в книжечці.

Колективне сюжетоскладання за опорними словами

Зберігаючи основні елементи технології створення історії, цей спосіб має свою специфіку реалізації підготовчого етапу. Доцільна кількість опорних слів – 5–6, причому, дослухаючись до думки відомого майстра художнього слова Джанні Родарі, хоч би одне із набору слів має «випадати» із загального ряду, щоб спонукати дитячу уяву. З огляду на особливості старшого дошкільного віку, опорні слова краще надрукувати на окремих картках, супроводжуючи надпис зображенням (символічним чи

реальністичним). Під час обговорення діти самі вирішують про кого чи про що буде історія, у якій послідовності до неї будуть долучатися ті чи інші опорні слова. Розглянемо особливості організації колективного сюжетоскладання за опорними словами на прикладі історії про чарівний гудзик.

У першій частині заняття вихователь концентрує увагу дітей на купі гудзиків, різних за кольором, формою, розміром, кількістю дірочок. Пропонує дітям розглянути їх, обстежити, згрупувати за різними ознаками. Діти можуть висловити свої думки щодо найкрасивішого, найзручнішого для різних ситуацій гудзика. Лексичні вправи на добирання слів для характеристики різних ознак гудзиків, можливі дії з гудзиками, можливі місця, де можна зустріти гудзики; те, чим можна замінити відсутність гудзика як елемента одягу (шнурком, застібною, кнопкою, гачком, блискавкою, липучкою тощо), – допоможуть актуалізувати необхідний для мовленнєвотворчої роботи словник. Інтелектуальні завдання можуть бути такими: викласти з гудзиків картинку (квітку, гусінь, букет, чебурашку, будиночок), «прикрасити» сукню певною кількістю гудзиків, «пришити», тобто, з'єднати чотири дірочки гудзиків різними способами тощо). Виконання завдань парами, трійками, командами налаштовує дітей на подальшу творчу роботу, наповнює їх радістю від цікавих інтелектуальних дій. От тепер можна запропонувати дітям скласти історію про чарівну силу гудзика і назвати інші опорні слова (комашка сонечко, автомобіль, квітка, лялька, хлопчик). Картки зі словами педагог озвучує та розташовує перед очима дітей (на килимку/столи/дошці). Діти обирають головного персонажа казки, за допомогою запитань вихователя характеризують його, придумують «його історію»: де, з ким жив, його найулюбленіші справи, де міг знайти гудзика, які наміри щодо гудзика були, як проявилися його чарівні властивості, кому в яких справах допоміг гудзик. Техніка керівництва розповіданням, описана вище, залишається актуальною і для цього способу. Для посилення інтриги можна запропонувати дітям придумати, як гудзику могла загрожувати небезпека

та як вдалося запобігти тому. На завершення вся казка про чарівну силу гудзика переповідається ще раз. Пізніше можна запропонувати намалювати до неї ілюстрації (діти домовляються, хто який епізод буде зображувати), опісля оповідачі визначають місце свого малюнка-ілюстрації серед інших та беруть участь у спільній розповіді, описуючи свою частину історії. З малюнків діти складають книжку, а дорослий допомагає супроводити її записом складеної дітьми історії.

Висновок. Таким чином, усі названі варіанти застосування технології колективного сюжетоскладання є ефективним способом реалізації мовленнєвотворчої діяльності дітей. Ключові інструменти технології – особливим чином поставлені запитання, що допомагають дітям створити уявний образ, ССС – метод, що забезпечує логіку розповідання та суміжне мовлення як засіб підтримки процесу побудови дитьми розповіді. Ефективність керівництва процесом творчого розповідання забезпечується дотриманням низки психолого-педагогічних умов, пов'язаних з активізацією творчої уяви, мислення, мовлення, актуалізацією знань, необхідних для складання історії; створенням духовіднесеної атмосфери в групі, інтеграцією різних видів активності під час реалізації задуму. Багаторічний досвід застосування технології колективного сюжетоскладання переконливо довів її ефективність як засобу розвитку творчої уяви, зв'язного мовлення дітей різних вікових груп. Вона також є доцільною в роботі з молодшими школярами. Використання методу ССС слугує засвоєнню дітьми композиційної структури описової оповіді та повідомлення, удосконаленню художньо-естетичного сприйняття літературних творів.

Причиною труднощів, пов'язаних із поширенням означеної технології у практиці роботи педагогів дошкільної освіти, на нашу думку, є неформоване в більшості вихователів умінь активно слухати дитину/дітей, гнучко реагувати на динаміку можливих «відхилень» під час розгортання дітьми сюжету, швидко переходити від одного варіанту до іншого. Тобто, йдеться про важливість розвитку мовленнєвотворчих умінь са-

мих педагогів. Тому **перспективи подальших досліджень** пов'язуємо з вивченням готовності педагогів до керівництва мовленнєвотворчою діяльністю дітей та розробкою технології ефективного керівництва педагогами колективним сюжетоскладанням у різних вікових групах.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л. С. Мышление и речь. Москва: Лабиринт, 2005. 352 с.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : психолог. очерк : Книга для учителя. Москва : Атмосфера, 2007. 94 с.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Москва : Учпедгиз, 1946. 704 с.
4. Волошин М. Лики творчества. Ленинград : Наука, 1989. 848 с.
5. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення : метод. посіб. Донецьк : ТОВ «Лебідь», 1999. 170 с.
6. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному віці : монографія. Донецьк : ТОВ «Лебідь», 2001. 218 с.
7. Гавриш Н. В. Роль уяви в розвитку мовленнєвотворчої діяльності дітей // Актуальні проблеми психології: етнічна психологія, історична психологія, психолінгвістика / за ред. С. Д. Максименка, М.-Л. А. Чени. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. Том IX. Частина 3. С. 63–69.
8. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Організація художньо-мовленнєвої діяльності з дітьми : навчально-методичний пос. для студ. спец. «Дошкільна освіта». Київ : ВД «Слово», 2006. 301 с.
9. Дьяченко О. М. Развитие воображения в дошкольном детстве : дис. д-ра психолог. наук: 19.00.07. Москва, 1990. 197 с.
10. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики : учебник. 2-е вид., доп. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 376 с. (Серія «Альма-матер»).
11. Родари Дж. Грамматика фантази, или Введение в искусство придумывания историй. Москва : Прогресс, 1990. 198 с.
12. Grice H. P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics / ed. by P. Cole, J. Morgan. N. Y. : Academic Press, 1975. Vol. № 3. P. 41–58.

References

1. Vygotskii, L. S. (2005). Myshlenie i rech [Thinking and speech]. Moscow: Labirint.
2. Vygotskii, L. S. (2007). Voobrazhenie i tvorchestvo v detskom vozrastе: Psikhologicheskii ocherk [Imagination and creativity in the childhood: A psychological essay]. Moscow: Atmosfera.
3. Rubinshtein, S. L. (1946). Osnovy obshchei psikhologii [Fundamentals of general psychology]. Moscow: Uchpedgiz.
4. Voloshin, M. (1989). Likі tvorchestva [Faces of creativity]. (2nd ed.) Leningrad: Nauka.
5. Havrysh, N. V. (1999). Khudozhnie slovo i dityache movlennia [Artistic word and children's

speech]. Donetsk: TOV «Lebid».

6. Havrysh, N. V. (2001). Rozvytok movlennievotvorchoi diialnosti v doshkilnomu vitsi [Development of speech-making activity in preschool age]. Donetsk: TOV «Lebid».

7. Havrysh, N. V. (2008). Rol uiauy v rozvytku movlennievotvorchoi diialnosti ditei [The role of imagination in the development of speech-creative activity of children]. In S.D. Maksymenko & M.-L.A. Chena (Eds.), Aktualni problemy psikhologii: etnichna psikhologhiia, istorychna psikhologhiia, psikholinhvistyka: Vol. 1, Issue 3 (pp. 63–69). Kyiv: DP „Informatsiino-analitychne ahentstvo”.

8. Bohush, A., Havrysh, N., & Kotyk, T. (2006). Orhanizatsiia khudozhno-movlennievotvorchoi diialnosti z ditmy [Organization of artistic and speech activity with children]. Kyiv: VD «Slovo».

9. Diachenko, O. M. (1990). Razvitie voobrazheniia v doshkolnom detstve [Imagination development in preschool childhood]. (Doctoral dissertation, Moscow).

10. Batsevych, F. S. (2009). Osnovy komunikativnoi linhvistyky [Fundamentals of communicative linguistics]. (2nd ed.) Kyiv: VTs «Akademiia».

11. Rodary, D. (1990). Grammatika fantazii ili vvedenie v iskusstvo pridumyvaniia istorii [Grammar of fantasy or introduction to the art of inventing stories]. Moscow: Progress.

12. Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation. In P. Cole & J. Morgan (Eds.), In Syntax and semantics: Vol. 3 (pp. 41–58). N. Y.: Academic Press.

Гавриш Н. В., доктор педагогических наук, профессор кафедры психологии и педагогики дошкольного образования Перемышлянского государственного педагогического университета имени Григория Сковороды, г. Перемышля-Хмельницкий, Украина, n.rodinaga@ukr.net

Коллективное сюжетосоставление – эффективный метод развития речетворческой деятельности дошкольников

Для технологии коллективного сюжетосоставления чрезвычайное значение имеют воображение и качество художественно-эстетического восприятия, которые выступают основными его составляющими частями вместе с жизненным опытом и уровнем речевого развития ребенка. Качество составления детьми сказок или сказов зависит от ряда психолого-педагогических условий организации речетворческой деятельности, а сам процесс коллективного творения имеет четкий алгоритм. В статье представлены три варианта реализации технологии коллективного сюжетосоставления с детьми разных возрастных групп, охарактеризовано основные методические инструменты технологии.

Ключевые слова: коллективное сюжетосоставление, речетворческая деятельность, дошкольники, технология коллективного сюжетосоставления.

Havrysh N.V., Doctor of Sciences in Education, Professor of the Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education of Pereiaslav-Khmelnytsky Hrihoriy Skovoroda State Pedagogical University, Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine, e-mail: n.rodinaga@ukr.net

Collective storytelling is an effective method of preschoolers' speaking activity

The relevance of the research is determined by the belonging of creativity to the number of the most important competences of the person in 21st century. That is why the formation of creativity as a basic personal quality should be central to educational tasks starting from preschool age. Speech plays crucial role for children, which is not only a means of realizing a creative plan in any kind of activity, but also gives the creativity a personal meaning.

Speech-making activity – a centre, in which all mental processes converge, and therefore, development of verbal creativity of a particular child, on the one hand, due to the level of formation of these mental processes, on the other hand, it has a positive effect on them. Speech participates in all stages of the creative process: the creation of an idea, the search for ways of its realization, the direction, stimulation of creation, at the control stage of evaluation, correlation of the result obtained with the idea.

The article presents one of the effective technologies for stimulating the children's speech-making activity – technology of collective storytelling and the necessity of its usage in work with children as an effective tool for developing the creative imagination of children of different ages as a virtual game that with the participation of children and is reflected in their speech.

It has been shown that the quality of children's compilation of tales or stories depends on a number of psychological and pedagogical conditions for the organization of speech-making activity, and the process of collective creation has a clear algorithm. The article presents three variants of the implementation of the technology of collective storytelling with children of different age groups, describes the basic methodological tools of technology, in particular, the algorithm for constructing a virtual collective speech game, the method of SSS (structural syntactic scheme), adjacent speech, short basic texts.

Key words: collective storytelling, speech-making activity, preschoolers, technology of collective storytelling.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2019 р.

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2019-4-41-45>

УДК 37.091.33 - 027.22 : 069

Філіпчук Наталія Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, докторант відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук, м. Київ, Україна, vpee2011@ukr.net

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

У статті акцентовано увагу на необхідності повнішого використання потенціалу музейних інституцій, удосконалення методів музейної педагогіки із залученням досвіду вітчизняних музеїв культурологічного, мистецтвознавчого спрямування. Запропоновано комплекс завдань, розроблених на основі традиційних та інноваційних форм і методів музейної педагогіки з метою активізації аудиторної і позааудиторної роботи в умовах сучасного закладу загальної середньої освіти, спрямованої на розвиток ціннісних орієнтирів, формування національно-свідомої світоглядної позиції сучасних учнів.

Ключові слова: музей, музейна педагогіка, функції музеїв, засоби музейної педагогіки, культуротворча місія музеїв, потенціал музейної педагогіки.

У сучасній освітній практиці значний інтерес становить музейна педагогіка як галузь діяльності, що здійснює передачу культурного досвіду на основі міждисциплінарного, культурологічного, аксеологічного підходів через освітній процес. Музейна педагогіка здійснює передусім культурно-освітню діяльність, обслуговує школу, навчальні заклади через контакти з учнями, студентами, педагогами. Цей напрям є традиційним щодо функціонування саме такої форми комунікації, налагодження контактів і діалогу музейної установи з людиною.

Важливим складником музейної справи є також науково-практична діяльність сучасного музею, що зорієнтована на вивчення культурної спадщини, її історичного, наукового, пізнавального, виховного, практичного потенціалу, передачу культурного

досвіду. Виховання громадянина – найбільш значуща місія музею. Вона уподібнюється в історичному аспекті до ролі античного театру, в якому виховання громадянськості було стержневою лінією творчості. Безперечно, музейне середовище вже саме по собі містить потенціал розвитку людини. Хоч музейні функції різноманітні, уже перші контакти музею і особистості формують педагогічну дію.

Музейна педагогіка стає реальністю, коли людина набуває статусу учасника музейної комунікації, а працівник установи, ввійшовши в контакт з людиною, не може не бути водночас і культурологом, і педагогом, і психологом, оскільки він розпочав діяти в складній суспільній моделі комунікації – «людина-людина».

Головною місією музеїв стало залучення різних категорій осіб, передусім учнівської молоді, до надбань націо-